

DE LA TOPONIMIE LA ANTROPONIMIE

IULIA MĂRGĂRIT

Parcursul menționat în titlu a avut ca punct de plecare un *nume de familie*, relativ criptic, din volumul *Dicționar al numelor de familie românești*, de Iorgu Iordan (= DNFR).

Pentru cazul anunțat, respectiv, *Trăușan*, cu varianta *Troșan*, autorul propune drept etimon un împrumut din limba bulgară, *Trošan*.

Considerând discutabilă originea neoslavă a antroponimului, am recurs la verificarea prin analiză, ca primă soluție. În acest scop, am optat pentru o variantă cât mai apropiată de etimonul bulgar „recomandat” de Iorgu Iordan: *Troșan*. În structura presupusului etimon, indiferent de origine, atrag atenția secvențele *troșan*, de altfel, destul de transparente, care ar sugera lexemele reprezentate, fie și în formă coruptă. Drept urmare, am convenit că silaba dintâi ar avea un potențial punct de plecare *tre (tro)*, variantă explicabilă prin afereza prepoziției *între*. Conectivul excelează prin frecvență în cadrul unor construcții cu un substantiv, așa cum au fost reperate în lucrări de profil. Așadar, ne-am oprit asupra prepoziției *între*, întrucât aceasta se întâlnește ca element uzual în construcții prepoziționale de felul *între dealuri*, *între măguri*, *între păduri*, *între vaduri* din domeniul toponimiei, adiacent cu antroponimia (nume de locuri/nume de oameni). Prin urmare, ne-am adresat unor lucrări de toponomastică în care se găsesc sintagme cu structura „prepoziție, neapărat *între*, + substantiv¹”, cu alte cuvinte, topolexeme

---

¹ Dintre diversele surse posibile, am apelat la volumul *Toponimia Țării Lăpușului*, de Ștefan Vișovan (= TȚL), bazat pe un generos repertoriu toponimic, în care construcția semnalată s-a fixat în numeroase unități toponimice: *Între ape* „terenuri arabile”, *Între braniști* (În localitate, *braniștea* este o bucată de teren împrejmuită cu gard viu”), *Între dealuri* „depresiune”, *Între dezuini*, *Între fețe* (< subst. *față* „versant expus la soare”), *Între Filipi*, *Între hotare* „terenuri situate la hotar cu Dobricul Lăpușului”, *Între iezere* („teren mai ridicat, situat între două pâraie”), *Între lazuri*, *Între măguri*, *Între munțișori*, *Între pâraie*, *Între pomi*, *Între râoi* (= râuri), *Între râuri*, *Între vaduri* „arături”, *Între văi*, *Între vâlcele*, *Între Vime* („fânațe situate între localitățile *Vima Mare* și *Vima Mică*”), *Între zgâvârlui* „teren accidentat cu multe movile” (cp. *scăfârlie* „creștetul capului”). Numele topice enumerate, cu puține excepții, semnifică „fânațe”. Pentru completarea informației oferim și lista construcțiilor prepoziționale de acest fel din volumul *Valea Ierii* de Dumitru Loșonți și Sabin Vlad (= VI): *Între cărări* „loc cu cărări făcut de vite” (Munții Băișorii), *Între căsi* „luncă cu căsi, pământuri arătoare în sat”, *Între cruci* „loc arabil”, *Între Ghergheleie* („pământ între Ghergheleul Mare și Ghergheleul Mic”), *Între Gruiu* („șă”, „văgăună, așezătură”, teren între „*Gruiu de sus* și *Gruiu de jos*”), *Între hotare* „fânaț și loc împădurit lângă teritoriul satului” (sintagma figurează cu 4 intrări în corpus), *Între Iere* v. *Intreiere*. Forma inițială este *Între Iere*, *Iere* fiind pl. lui *Iară*. Topolexemul anunță deja, prin corpul fonetic permisiv, aglutinarea componentelor, *Între liscuri* (= ridicătură), *Între păduri* „bucată goală de teren, pășunat”: *O fost pădure de o parte și de alta*,

colectate în urma investigării unor zone cu relief deluros, submontan, susceptibile de a primi denumiri felurite.

Interesant este faptul că în cadrul toponimelor citate elementul prepozițional cunoaște două situații: își păstrează atât forma, cât și semantismul: *Între Gruhuri, Între hotare, Între pâraie, Între râpi, Între văi*. Este prima etapă a construcțiilor toponimice discutate. Acestea preced etapa marcată de afereza conectivului și, simultan, de fuziunea cu numele precedent²: *Trăoașu lui Borza, Trăoașu lui Oanea, Trăoașu Miclii, Trăoașu Tomii*.

Parcursul toponimic selectat, atât din Țara Lăpușului, cât și din Valea Ierei, a relevat crearea unui nou lexem, *trăoaș* s.n., pl. art. *trăoașele* și *trăoașurile*, plurisemantic „loc ocolit, îngrădit”, „fânaț”, „depresiune”, „livadă, pomărie”, „loc arător”, „gredină”. La o minimă analiză se poate constata că noul cuvânt perpetuează o exconstrucție prepozițională *între oașe*. În structura acestuia au fost implicate prepoziția *între* și regionalismul *oașă* s.f., împrumut maghiar: *ovás*, „teren unde este oprit tăiatul copacilor, pășunatul, vânătoarea” (v. DLR s.v.). Urmărind traseul structurilor toponimice enumerate, putem presupune că și *între oașe* a evoluat identic, parcurgând aceleași etape: afereza prepoziției: *tre oașe*, combinată simultan sau în momentul imediat următor cu sudarea (și modificarea fonetică): *treoașe* > *trăoașe*. În varianta primară figura, indubitabil, pluralul substantivului, impus de prepoziția *între*, de la care s-a desprins singularul cerut de uz: *trăoaș*. Repertoriile toponimice în care a fost identificat au înregistrat rezultatele unei „biografii lexicale”, care, după variante, ar putea să fie refăcută. Pentru început, construcția prepozițională a suplinit cuvântul absent: *Între cărări, Între căsi, Între cruci, Între hotare* etc. La origine, construcții prepoziționale, ele defineau un teritoriu, pentru care, de fapt, constituiau, la început, un indicativ, după cum era funcția prepoziției. Mai apoi, denumeau calitatea locului situat *între...* „ocolit, îngrădit”, pentru că era în proprietatea cuiva și, prin urmare, trebuia ocrotit. Interesant este faptul că faza intermediară a construcției comentate nu figurează în corpusurile toponimice prezentate. Putem presupune, totuși, că și *între oașe* desemna un teren a cărui exploatare comunitară se afla sub semnul interdicției, fiind proprietate particulară. Regimul prohibitiv era același, indiferent de felul

---

Între pâraie sau *Trăpâraiele* „loc între Pârâul Orziștii și Pârâul Pașcului”, *Între pâraie* „loc între 3 pâraie” (4 intrări), *Între peri, Între poduri, Între răzoare, Între râpi* (5 intrări), *Între tufe, Între văi*.

² În TȚL, am reperat următoarele cazuri: *Trecărări, Trecufoi* (*cufoi* – numele unor pâraie), *Treizvoare, Trelupoii, Trevăduri, Trevălcele*, toate cu semnificația „fânațe”.

În VI întâlnim, compact, compusul toponimic pe care îl căutăm, la plural și singular. *Trăoașele* „loc printre păduri, se cosește”, *Trăoașele* „loc cu multe trăoașe”, *Trăoașu* „cândva a fost îngrădit”, *Trăoașu Doctoriței* „cândva a fost al unei doctorițe din Câmpeni”, *Trăoașu Cimochii* „loc îngrădit între păduri”, *Trăoașu-i Marie, Trăoașu lui Gligoraș, Trăoașu lui Huzdup* „o fost o grădină, loc ocolit”, *Trăoașu Miclii, Troașu lui Oancea* „livadă, pomărie”, *Trăoașu popii* „loc oblu, arător, e o țără de troaș”, *Trăoașu Tomii, Trăoașurile* „gredini pe lângă vale, pomării”, *Trepâraiele*. Urmează varianta pentru *Trăoaș*, creată prin sincopă vocalică:

Troașu „loc așezat, oblu, arător”. Acolo a fi foastă cum *Troaș*, „loc îngrădit”, *Troașu lui Ispas*: „N-o fost pădure și [proprietarul] l-o îngrădit”, *Troașu lui Ștefan, Troașu morarului*.

culturii: (livadă, fânaș etc) chiar gol fiind (*Între păduri*). Din punctul de vedere al rezervării, al situării unor terenuri de acest fel (*între căsi, între cruci, între păduri, între râpi*) ele au o notă comună: apartenența = proprietate privată.

Semnul distinctiv al unui *trăoaș* era *gardul*, care se perpetua în memoria colectivă. Și după desființarea acestuia, locul continua să păstreze vechea denumire. Modul de stăpânire al unui teren, la nivelul satului, prin diviziune, era marcat de îngrădituri, conservate, cu grijă, îndelung. În funcție de voința proprietarului se fixa tipul de exploatare a acestuia, pe scară redusă sau mai mare, astfel încât uneori se stabilea temporar cu familia pe terenul numit *trăoaș(e)*. Celor care procedau astfel li s-a dat și un nume corespunzător, absolut justificat. După cum a observat Al. Graur, N.P., p. 94 „românește, sufixul cel mai obișnuit pentru a forma nume care arată originea este *-eanu*: *Corduneanu* din *Cordun* (numele vechi al *Bucovinei*), *Craioveanu*, *Dunăreanu* etc.”. Așadar, cei care locuiau, fie și vremelnic la *trăoașe* au fost numiți *trăoșani*. Evident, când li s-a atribuit denomi-nația, aceasta avea funcția unei porecle inofensive, mai degrabă identitare. Cu timpul, a fost promovată în nume de familie: *Cartea de telefon a orașului București, jud. Ilfov*, editată de „Pagini albe” SA, 2003–2004, sprijină ipoteza prin înregistrarea unor abonați: *Trăoșan Corina* și *Trăoșan Ștefan Matei*.

Din punctul de vedere al creării, *Trăoșan* nu reprezintă un caz singular. În Valea Ierii a fost înregistrat un alt compus toponimic, similar ca mod de creare; sudarea componentelor unei construcții prepoziționale pe baza aceluiași regionalism de origine maghiară *oașă* și prepoziția *a* < lat. *ad*. Prin aglutinarea componentelor implicate, construcția dispăre, fiind substituită de un cuvânt inedit *aoaș(u)* „teren arabil în pantă”, „loc defrișat, curătură”. A fost inventariat ca nume topic de Iorgu Iordan, *Top. Rom.*, p. 23, *Aoașu* beneficiază de un diminutiv modelat prin afereză *Oșelu* „loc arător, o fost pădure înainte” și de un compus *Cur-Aoașului* sau *Curu-Aoașului* care sfârșesc prin fuziune *Curaoașu*. În acest caz, un substantiv cu valoare metaforică *cur* „partea unde se termină un anumit loc, capăt, extremitate”, pentru început, alăturat, apoi sudat, cu *aoașu* stau la baza structurii *curaoaș(u)*.

Crearea toponimului *trăoaș* a dus, în cele din urmă, la conturarea numelui de familie corespunzător spațiului ocupat, cu intenția de a distinge locuitorii acestuia. Prin derivare, *trăoaș* > *trăoșan*, toponimul a devenit antroponim dintr-o necesitate: de a individualiza, după locuința temporară, ocupații. Sistemul de instituire a unor proprietăți private ca pășune sau alte culturi s-ar putea să nu mai fie activ, iar numele unor astfel de terenuri să se retragă în vocabularul pasiv. Atunci când a avut loc saltul de la toponim la antroponim, s-a realizat, într-un fel, perpetuarea acestuia din urmă. Relația celor două domenii lingvistice, toponimie/antroponimie, nu este de dată recentă. În acest sens, Al. Graur, NP, p. 92 afirma: „Între numele de persoane și numirile geografice au fost stabilite, din cele mai vechi timpuri, legături destul de strânse. Unele nume de localități sunt de fapt nume de persoane și invers” [...].

Cel mai obișnuit mod de a forma nume care arată originea este adăugarea unui sufix specific la numele localității. DNFR a înregistrat astfel de cazuri. Unul dintre acestea, Boroianu, este inseparabil de toponimul *Boroaia*, din spațiul moldo-bucovinean. Traseul lingvistic al localității are ca punct de pornire varianta inițială, *Bouroaia*, generată de un fapt real, cu valoare documentară. Pe terenul cu numele menționat se stabilise o populație de animale sălbatice, emblematice pentru istoria Moldovei: *bourii*. Numele inițial, de altfel firesc, *Bouroaia*, prin sincopă, a dezvoltat o variantă mult mai comodă la rostire: *Boroaia*. Ne place să credem că anume acesta a determinat derivarea antroponimului *Boroianu*. Comparativ cu situația inițială, *Bouroaia*, descendentul corespunzător, **Bouroianu* pare de neconceput.

Un alt caz, de aceeași natură, îl constituie antroponimul *Șorban*. Autorul DNFR îl consideră de origine ucraineană. Fără să contestăm vehement propunerea, avansăm ipoteza producerii cuvântului pe terenul limbii române. Existența unor localități în Țara Lăpușului, în apropierea orașului Târgu Lăpuș, cu numele *Șorba*, ne împiedică să acceptăm propunerea. Raportul *Șorba* > *Șorban*, el însuși, un argument, susține crearea antroponimului pe teren românesc.

În această miniserie se înscrie și cazul *Troșan*. Descendența „toponimică” a acestuia nu este nici atât de simplă și nici atât de „lineară”, ca și în exemplele anterioare. Situația s-a complicat prin accidentul fonetic de înlăturare a primei silabe din structura prepoziției *între*, implicată în componența sintagmei toponimice *între oașe*. Modificarea a fost favorizată și de omonimia cu prefixul *în-*, de o mobilitate surprinzătoare, care poate apărea sau dispărea într-o structură lexicală. Este motivul pentru care termenul rezultat și-a pierdut transparența, opacizându-se. Nefiind recognoscibil, originea lui pare îndepărtată de fondul românesc și poate fi orientată către alte meleaguri.

Numele de familie prezentate: *Boroianu*, *Șorban*, *Troșan* ilustrează relația strânsă toponimie/antroponimie a cărei funcțiune continuă urmează principiul vaselor comunicante.

BIBLIOGRAFIE

- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române* (DLR). Serie nouă, București, 1965 ș.u.
- Graur, NP = Alexandru Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965.
- Iordan, *Top. Rom.* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, [București], Editura Academiei, 1963.
- Iordan, DNFR = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.
- TȚL = Ștefan Vișovan, *Toponimia Țării Lăpușului*, Baia Mare, Editura Universitatea de Nord, 2008.
- VI = *Valea Ierii*, Tezaurul toponimic al României, de Dumitru Loșonți și Sabin Vlad, București, Editura Academiei Române, 2010.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române
București, Calea 13 Septembrie nr. 13
inst@lingv.ro